

15.6.2021

EOAK/3654/2020

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen**Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen****TARKASTUS: VALIDIA OY:N ASUMISPALVELUT / LAHDEN VALIDIA-TALO, 1.6.2020****ASIAKIRJATARKASTUS**

Tarkastuskohde	Validia Oy / Lahden Validia-talo
Tarkastusajankohta	<p>Tarkastus on toimitettu aikavälillä 1.6.2020 – 11.6.2021.</p> <p>Tarkastus on kohdistunut Validia Oy:n toimintaan ja olosuhteisiin poikkeusolojen aikana keväällä/kesällä 2020.</p> <p>Tarkastuksen johdosta Validia Oy on antanut 30.6.2020 päätyn selvityksen.</p> <p>Asiakkaiden ja omaisten kuulemistilaisuudet on järjestetty 28.9.2020 ja 2.10.2020.</p> <p>Validia Oy on antanut 28.5.2021 lausunnon pöytäkirjaluonnoksesta.</p>
Osallistujat EOAK:sta	esittelijäneuvos Minna Verronen vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen notaari Sanna-Kaisa Frantti
Osallistujat tarkastuskohteesta	toimitusjohtaja liiketoimintajohtaja (alue 3) yksikönpäällikkö
Tarkastuksen tyyppi	OPCAT, CRPD

1 YLEISTÄ TARKASTUKSESTA**1.1 Tarkastuksen kohde**

Tarkastuksen kohteena oleva Validia Oy toteuttaa asumis- ja kuntoutuspalveluita aivo- ja selkäydinvaurioiden sekä muun vamman tai sairauden vuoksi apua tarvitseville henkilöille. Validia Oy on valtakunnallisesti – yli 20 paikkakunnalla – toimiva yhteiskunnallinen yritys ja osa Invalidiliitto-konsernia.

Erityisesti tarkastuksen kohteena oleva Lahden Validia-talo on yhteisöllisiä tiloja (ruokasali, takkahuone, sauna, pyykkitupa ja harrastetila) lukuun ottamatta tavallinen kerrostalo, jossa tuotetaan eri tavoin vammaisille henkilöille tehostettua palveluasumista 46 asunnossa sekä lisäksi ateriapalveluja. Lahden Validia-talon toimintaa on kuvattu tarkastuspöytäkirjan liitteessä 5.

1.2 Tarkastuksen toimittamisesta

Oikeusasiamiehen määräämä tarkastus tehtiin asiakirjatarkastuksena koronaviruspandemian (Covid-19) vuoksi. Tarkastuksen yhteydessä järjestettiin puhelimitse kuulemistilaisuus Lahden Validia-talon asukkaille ja heidän laillisille edustajilleen sekä omaisilleen. Oikeusasiamiehen tehtävistä sekä tarkastuksen ja kuulemisen toimittamisesta on lisätietoa tarkastuspöytäkirjan liitteissä 1 ja 2.

Selvitys- ja asiakirjapyynnön johdosta Validia Oy:ltä saadut asiakirjat ilmenevät tarkastuspöytäkirjan liitteestä 3.

Tarkastuksella oikeusasiamies halusi erityisesti selvittää, miten koronaviruspandemia on vaikuttanut valtakunnan tasolla koko Validia Oy:n toimintaan sekä asukkaiden kohteluun ja olosuhteisiin. Oikeusasiamiehen selvityspyyntö koronaviruksen (Covid-19) vaikutuksista on tarkastuspöytäkirjan liitteessä 4.

Validia Oy:lle on varattu mahdollisuus kommentoida tarkastuspöytäkirjan luonnosta.

1.3 Valviran valvonta ja tarkastukset

Valvira päätti vuosien 2017 - 2020 aikana saapuneiden Validia Oy:tä koskevien epäkohtailmoitusten määrän ja laajuuden sekä asian laajakantoisuuden ja periaatteellisuuden johdosta ottaa Validia Oy:n toiminnan sen vammaisten toimintayksiköissä valvonta-asiana selvitettäväkseen 23.8.2019. Valvira päätti myös tehdä 4.9.2019 - 18.2.2020 ennalta ilmoittamattomia tarkastuskäyntejä (5 kpl) Validia Oy:n yksiköihin. Samaan aikaan aluehallintovirastot jatkoivat alueillaan Validia Oy:n asumispalveluita koskevien epäkohtailmoitusten johdosta omaa valvontaansa.

Valvira totesi päätöksessään 6.10.2020 Dnro V/38667/2019, että Validia Oy:n useissa yksiköissä on asiakasturvallisuutta vaarantavia puutteita, jotka ovat liittyneet yksiköiden asiakkaiden palvelujen tarpeisiin nähden liian vähäiseen henkilöstön määrään, omavalvonnan puutteelliseen toimeenpanoon ja vastuuhenkilöiden tehtäviin, lääkitysturvallisuuden sekä avustavien työtehtävien organisointiin yksiköissä. Puutteet ovat vaarantaneet vammaisten henkilöiden mahdollisuuden saada hyvää sosiaalihuoltoa ja heidän palvelujensa tarpeiden mukaista ja oikea-aikaista hoivaa ja hoitoa.

Edellä mainitussa päätöksessä Valvira antoi Validia Oy:lle yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain nojalla määräyksen toiminnassa havaittujen puutteiden ja epäkohtien poistamiseksi kattavasti kaikissa toimintayksiköissään. Valviran ratkaisussa on kuvattu yksityiskohtaisesti

mihin toimenpiteisiin Validia Oy:n tulee ryhtyä annetun määräyksen johdosta. Päätöksen mukaan toimenpiteet epäkohtien ja puutteiden korjaamiseksi on tehtävä 31.1.2021 mennessä. Validia Oy:n tuli toimittaa selvitys Valviraan 31.3.2021 mennessä.

Saadun tiedon mukaan Validia Oy on edellä todetun määräyksen johdosta toimittanut 24.3.2021 päivätyn selvityksen Valviralle. Määräykseen perustuen Validia Oy on ilmoittanut käynnistäneensä laadun kehittämiprojektin syksyllä 2020, joka toteutettiin Validia Oy:n kaikissa asumisyksiköissä, mukaan lukien Lahden Validia-talo. Kehittämiprojekti keskittyi viiteen keskeiseen kehittämisalueeseen, jotka olivat: 1) Henkilöstömitoitus ja töiden organisointi 2) Lääkehoito 3) Omavalvonta 4) Hyvä hoiva, ravitseminen ja asiakaskokemus 5) Tietojen käsittely ja kirjaaminen.

Kesäkuussa 2021 saadun tiedon mukaan valvonta-asian käsittely on kesken Valvirassa.

2. HAVAINNOT JA KANNANOTOT

2.1 Tarkastelun lähtökohdat

Oikeusasiamiehen asiakirjatarkastus ja Validia Oy:n 30.6.2020 antama selvitys ajoittuivat koronaviruspandemian alkuaikoihin ja poikkeusoloihin (kevät ja alkukesä 2020). Tarkastusajankohdan tilanne ja koronaviruspandemian alati muuttuvat olosuhteet on pyritty ottamaan huomioon saadun asiakirja-aineiston ja muun selvityksen valossa tehdyssä arvioinnissa ja kannanotoissa.

Seuraavassa on esitetty keskeisimmät tarkastushavainnot ja niihin perustuvat oikeusasiamiehen kannanotot.

2.2 Asukkaiden itsemääräämisoikeus ja perusoikeuksien rajoitukset

2.2.1 Saatu selvitys

Saadun selvityksen mukaan Validia Oy:n yksiköissä ei ole käytössä itsemääräämisoikeutta rajoittavia toimenpiteitä. Lahden Validia-talolla vaikeavammaisten asiakkaiden palvelut järjestetään noudattaen viranomaisvaatimuksia ja kotikunnan antaman ostopalvelusopimuksen tai voimassa olevan puitesopimuksen tai palvelusetelisääntökirjan vaatimuksia. Selvityksen mukaan asiakkaat saavat elää oman näköistään elämää, heidän yksityisyytensä kunnioitetaan ja kodeissa työskennellään heidän toiveidensa mukaan huomioiden työntekijöiden työturvallisuus. Asiakkaita tuetaan omaa elämää koskevissa päätöksien teossa.

Asiakas ja palveluntuottajan edustaja laativat yhdessä palveluiden toteuttamissuunnitelman, joka pohjautuu hänen ja kotikunnan sosiaalitoimen laatimaan palvelusuunnitelmaan. Palveluiden toteuttamissuunnitelmaan kirjataan asiakkaan oma näkemys ja toiveet hänen palvelunsa tarpeesta. Asiakkailta on mahdollisuus saada vamman tai sairauden vuoksi tarvitsemansa palvelut sopimalla niistä palveluista, jotka

toistuvat säännöllisinä tapahtumina tai asiakkaiden tekemiin kutsuihin pohjautuen.

Selvityksen mukaan asiakkaan käyttöön myönnetyt apuvälineet varmistavat itsenäistä liikkumista. Vamman tai sairauden vuoksi asiakkaalla voi olla käytössään muun muassa turvavyöt manuaali- tai sähköpyörätuolia käytettäessä. Asiakkaan omasta toiveesta vuoteen laidat voidaan nostaa ylös öisin.

Selvityksen mukaan Validia Oy:n alaisuudessa toimivissa yksiköissä ei ole käytössä fyysisesti vammaisten asiakkaiden rajoittamiseen liittyvää ohjeita, sillä palveluiden tuottamien ei pohjaudu heidän itsenäisen elämänsä rajoittamiseen. Yksittäisissä tapauksissa muun muassa hoitava lääkäri tai edunvalvoja voi antaa ohjeen asiakkaan lääkkeiden tai rahavarojen säilyttämisestä asianmukaisesti yksikön työntekijöiden takana hänen turvallisuutensa varmistamiseksi, tällöin taustalla on esimerkiksi lääkkeiden väärinkäyttöä. Asiakkaiden palveluiden toteuttamiseen liittyvät palvelutapahtumat kirjataan Hilikka-asiakastietojärjestelmään.

Lahden Validia-talolla asiakkaiden lääkkeet säilytetään heidän asuinnoillaan. Asiakkaiden lääkehoidon toteuttaminen suunnitellaan yhdessä heidän hoitavan lääkärin ohjeiden mukaisesti toteuttamissuunnitelman laatimisen yhteydessä ja tarpeen mukaan mm. lääkitysmuutosten yhteydessä. Hoitava lääkäri voi antaa ohjeen asiakkaiden lääkkeiden säilyttämisestä Lahden Validia-talon lääkekaapissa tilanteissa, joissa esiintyy lääkkeiden väärinkäyttöä.

Selvityksen mukaan asiakkaat säilyttävät ja vastaavat pääsääntöisesti itse rahavarojen ja muun omaisuuden säilyttämisestä. Lahden Validia-talolla kymmenen asiakkaan rahavaroja säilytetään työntekijöiden työskentelytilan lukituskaapissa, mihin pääsy on vuorovastaavalla. Näiden asiakkaiden vamman tai sairauden vuoksi he eivät kykene itsenäisesti vastaamaan rahavarojen säilyttämisestä. Näiden asiakkaiden kohdalla toimitaan omaisen tai edunvalvojan antamien ohjeiden mukaan. Rahavarojen säilymiseen liittyvät käytännöt kirjataan asiakkaan toteuttamissuunnitelmaan ja Hilikka-asiakas- ja toiminnanohjausjärjestelmän lompakkotoiminnon avulla pidetään kirjanpitoa säilytettävistä rahavaroista.

2.2.2 Arviointi

Käytettävissä olevan asiakirja-aineiston ja saadun selvityksen valossa Lahden Validia-talon tarkastuksessa ei havaittu – niin sanottujen normaaliolosuhteiden aikana – sellaisia asukkaiden perusoikeuksien rajoittamiseen liittyviä käytäntöjä, jotka tässä yhteydessä antaisivat aiheutta enempään toimenpiteisiin oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa.

Asiakirjatarkastuksen yhteydessä tarkastajat kiinnittivät kuitenkin huomiota siihen, että korona-aika ja erityisesti poikkeusoloissa maaliskuussa 2020, Validia Oy:n ja Lahden Validia-talon käytännöissä saattoi ilmetä asiakkaan itsemääräämisoikeuden ja perusoikeuksien kannalta ongelmallisia rajoituksia. Näitä koronavirusta koskevia järjestelyitä arvioidaan tarkemmin pöytäkirjan kohdassa 2.3.

Tässä yhteydessä voidaan todeta yleisellä tasolla, että oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa ilmenee ajoittain tilanteita, joissa vammaisen tai muistisairaahan henkilön (ei kehitysvammaisen henkilö) itsemääräämisoikeutta tai muita perusoikeuksia on jouduttu rajoittamaan asumisyksikössä ilman lainsäädännön tukea ja ilman perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävää perustetta. Näissä tilanteissa on havaittu, että rajoittavan toimenpiteen tai käytännön ei edes aina mielletä tarkoittavan puuttumista vammaisen henkilön perusoikeuksiin. Omaksuttu hoiva- ja hoitokulttuuri saattaa vaikuttaa siihen, miten vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan ja rajoitustoimenpiteiden käyttöön suhtaudutaan muun muassa vammaisten asumispalveluissa. Näitä tilanteita ja kysymyksiä on arvioitu esimerkiksi kanteluratkaisussa AOA 31.1.2017 Dnro 699/4/16 ja tarkastuspöytäkirjassa 6.9.2016 EOAK/2555/2016. Edellä mainittu kanteluratkaisu ja tarkastuspöytäkirja on julkaistu oikeusasiamiehen verkkosivuilla: www.oikeusasiamies.fi.

2.3 Koronavirusta (Covid-19) koskeva tiedotus

2.3.1 Saatu selvitys

Selvityksen mukaan koronavirusepidemian puhjettua Validia Oy kokosi 11.3.2020 valmiusryhmän, jonka tehtävänä oli laatia valmius- ja toimenpidesuunnitelma, jolla varmistetaan asiakas- ja henkilöstöturvallisuus sekä toiminnan jatkuvuus myös mahdollisessa poikkeustilanteessa. Valmiusryhmän toimesta toiminnan tukemiseen poikkeustilanteessa on Validia Oy:n käyttöön laadittu ”Koronavirus (COVID-19) valmius- ja toimenpidekäsikirja”, jonka sisältöä päivitetään ja tarkistetaan viranomaispäivitysten mukaisesti aktiivisesti. Valmiusryhmän vastuulla on ollut koota ja ylläpitää koronaan liittyviä toimintaohjeita sekä huolehtia niiden noudattamisesta palvelutoiminnassa. Validian ohjeita ja käytäntöjä on päivitetty jatkuvasti tilanteen ja viranomaisohjeistuksen edellyttämällä tavalla ja niistä on tiedotettu asiakkaita, heidän läheisiään sekä sidosryhmiä. Valmiusryhmä on koordinoinut asiakasviestintää ja arvioinut viestinnän tarvetta ja tapaa. Asiakkaille ja heidän läheisilleen on 29.6.2020 mennessä lähetetty seitsemän kirjallista asiakastiedotetta.

Validia Oy:n toimitusjohtaja on lähettänyt tiedotepohjan yksikönpäälliköille ja pyytänyt heitä viipymättä toimittamaan tiedotteen asiakkaille. Tapa, jolla tiedote on toimitettu asiakkaille, on vaihdellut yksikön ja yksikön asiakkaiden mukaan, mutta pääsääntöisesti tiedote on tulostettu ja toimitettu suoraan asiakkaiden postilaatikoihin heidän kodeissaan. Myös sähköpostia on käytetty. Asiakkaiden läheiset ovat saaneet tiedotteen joko sähköpostin tai postin välityksellä. Yksiköiden henkilökuntaa on valmennettu toimintatapakäsikirjan mukaiseen toimintaan ja sen perusteluihin poikkeusaikana. Yksikönpäälliköillä ja koko henkilökunnalla on ollut valmiudet käydä läpi asiakkaan kanssa annettua ohjeistusta ja sen perusteluja kahdenkeskisessä vuorovaikutuksessa kullekin asiakkaalle sopivassa muodossa.

Validia Oy:n selvityksen mukaan koronaa koskevan tiedon antamisessa ei ole havaittu ongelmia, joskaan normaalista poikkeavat,

poikkeustilanteeseen liittyvät käytänteet eivät kaikilta osin ole asiakkaiden mielestä olleet tervetulleita.

2.3.2 Arviointi

Saadun asiakirja-aineiston ja selvityksen valossa Validia Oy:n ja Lahden Validia-talon korona-ajan tiedotusmenettelyssä ei voitu havaita sellaisia puutteita, jotka antaisivat aiheutta oikeusasiamiehen toimenpiteisiin. Myöskään asiakaskuulemisessa ei noussut Lahden Validia-talon osalta esiin tiedotuksen puutteisiin liittyviä seikkoja. Tässä tiedotusmenettelyn arvioinnissa ei ole vielä otettu kantaa tiedotuksen sisällön asianmukaisuuteen (esim. vierailurajoitukset), joita käsitellään seuraavassa asiakohdassa 2.4.

Yleisesti voidaan todeta, että etenkin koronapandemian ja poikkeusolojen alkuvaiheessa kevät-kesällä 2020 oli havaittavissa, että asumisyksiköiden tiedotus tuli usein hieman viiveellä, koska eri viranomaiset ja muut tahot antoivat – osin ristiriitaisiakin – ohjeita ja suosituksiaan, joiden pohjalta asumisyksiköiden piti reagoida jatkuvasti muuttuvaan tilanteeseen. Jälkikäteen laillisuusvalvonnan näkökulmasta arvioiden, voidaan yleisesti korostaa lainmukaisen, oikea-aikaisen ja selkeän tiedotuksen tärkeää merkitystä poikkeuksellisissa olosuhteissa. Kriisiaikana täsmällisellä tiedolla ja tiedotuksen onnistumisella on korostunut merkitys ja sillä on yhteys esimerkiksi sosiaalihuollon asiakkaan perusoikeuksien toteutumisen turvaamiseen. Tämä ilmeni keväällä 2020 muun muassa sosiaalihuollon yksiköiden vierailukieltoja koskevien epäselvyyksien ja erilaisten käytäntöjen yhteydessä.

2.4 Yhteydenpitoa ja vierailuja koskevat rajoitukset

2.4.1 Kannanotto

Oikeusasiamies kiinnittää Validia Oy:n huomiota siihen, että vammaisten asumisyksiköissä tulee koronapandemian aikana muuttuvissa olosuhteissa yksilöllisesti ja jatkuvasti arvioida, miten ja missä laajuudessa esimerkiksi vierailut ja asukkaan oikeus yhteydenpitoon ovat lainmukaisesti toteutettavissa.

Oikeusasiamies korostaa, että vammaisten ryhmäasumisessa tulee kaikissa olosuhteissa ensisijaisesti turvata jokaisen asukkaan terveys ja turvallisuus. Tästä huolimatta poikkeuksellisissakaan olosuhteissa (COVID-19) asukkaiden liikkumista, yhteydenpitoa ja muita perus- ja ihmisoikeuksia ei voida rajoittaa ilman laissa säädetty perustetta tai muutoin ylimitoitetusti.

2.4.2 Saatua selvitys

Selvityksen mukaan Validia Oy seuraa ja noudattaa valtiovallan ja toimivaltaisten viranomaisten suosituksia. Validia Oy:n toimenpiteiden päämääränä on varmistaa toiminnan jatkuvuus sekä asiakkaiden ja työntekijöiden turvallisuus ja hyvinvointi myös poikkeustilanteissa. Yksiköiden poikkeustilasunnittelua on päivitetty vastaamaan koronapandemian tarpeita. Mikäli palvelujen maksajan eli Validian sopimuskumppanin tai alueen tartuntatautiviranomaisen toimintaohje on yhtiön

ohjeita tiukempi, Validia sitoutuu noudattamaan näitä ohjeita ja käytänteitä lainsäädännön mahdollistamissa puitteissa.

Selvityksen mukaan STM:n viranomaisohjeistuksen mukaisesti koronaviruspandemian pahimmissa vaiheessa, asiakkaiden omaisten, läheisten tai muiden vieraiden vierailut yksiköissä olivat mahdollisia vain erityistilanteissa, kuten saattohoidossa olevan asiakkaan tai kriittisesti sairaan asiakkaan kohdalla. Näistä tapaamisista keskustellaan erikseen yksikönpäällikön ja asiakkaan, omaisen tai asiakkaan laillisen edustajan kesken. Yksikönpäällikkö tuo keskustelun jälkeen tilanteen ratkaistavaksi valmiusryhmään.

Selvityksessä todetaan, että Suomen hallitus lievensi 17.6.2020 koronaan liittyviä rajoituksia. Hallituksen linjausten mukaisesti ja alueellisten viranomaisten ohjeistamana sekä huomioiden tartuntatautilain, Validia muutti vierailuohjeistustaan 1.7.2020 alkaen seuraavasti: "Vierailut yksiköihin sallitaan, mutta suositellut vierailukäytännöt ovat erilaiset riskiryhmään kuuluvilla ja riskiryhmään kuulumattomilla asiakkaille." Suositukset turvallisen vierailun toteuttamiseksi: "Vierailija ei saa lähengitystieoireisena / sairaana tulla yksikköön; Asiakkaan täytyy olla oireeton; Yksikön yleisissä tiloissa liikkuminen ei ole sallittua; Vierailija suojautuu koko yksikössä oleskelun ja vierailun ajan myöhemmin tässä kirjeessä ohjeistetusti; Yksikköön tullessa vierailija siirtyy suoraan asiakkaan asuntoon; Vierailuja isoissa ryhmissä tulee välttää ja turvavälejä suositellaan; Huolellinen käsien desinfiointi ennen yksikköön saapumista ja yksiköstä poistuttaessa." Ohjeistus on tiedotettu yksikönpäälliköille sekä sisällytetty Validian valmius- ja toimenpidekäsikirjaan.

Selvityksen mukaan ulkopuolisten fysioterapeuttien, toimintaterapeuttien tai muiden vastaavien asiantuntijoiden palvelut asiakkaan omassa kodissa ovat voineet jatkua – asiakkaan niin itse halutessaan – normaalisti sellaisessa sopimussuhteessa, jossa Validia Oy ei itse ole osapuolena. Validia Oy:n tuottama henkilökohtainen apu on rajattu koskemaan vain välttämättömiä kodin ulkopuolisia asiointeja koronaviruspandemian aikana.

Asiakkaita on myös kehoitettu pitämään yhteyttä läheisiinsä eri viestimien välityksellä (puhelin, Skype, Zoom, viestisovellukset jne.) heidän omilla laitteillaan. Tarvittaessa asiakkaita on opastettu ja avustettu viestimien käytössä.

Selvityksen mukaan Validia Oy:llä ei ole toimivaltaa rajoittaa asiakkaiden liikkumista yksikön ulkopuolella, joten mahdollisuutta osallistua yksikön ulkopuoliseen toimintaan ei ole asiakkailta rajoitettu.

Validia Oy ei ole tehnyt päätöksiä vammaisen asiakkaan asettamisesta eristykseen. Tartuntatautilain mukainen päätös tehdään kunnan tartuntatautiviranomaisen toimesta. Tällaisen päätöksen (henkilöstön edustajan tartunta) nojalla kolmessa Validian yksikössä on asetettu asiakkaita altistumisen vuoksi karanteeniin. Karanteenitilanteissa karanteeni on toteutettu kulloinkin saatujen tartuntatautiviranomaisten ohjeiden mukaan. Karanteenipäätöksiin ei ole ollut tarvetta hakea muutosta hallinto-oikeudelta. Validialla ei ole 29.6.2020 mennessä diagnosoitu koronapositiivisia asiakkaita.

2.4.3 Arviointi

Saadun selvityksen mukaan Validian yksiköiden vierailukäytännöt ja rajoitukset koronapandemian alkuaikoina ovat perustuneet lähtökohdallisesti valtiovallan ja toimivaltaisten viranomaisten (STM ja THL) antamiin valtakunnallisiin suosituksiin ja maksajatahon ohjeistuksiin.

Apulaisoikeusasiamies on antamissaan muun muassa vanhusten oikeuksia koskevissa ratkaisuissa (18.6.2020 EOAK/3232/2020, 22.10.2020 EOAK/3739/2020, 23.10.2020 EOAK/3479/2020 ja 6.11.2020 EOAK/3847/2020) katsonut, että sosiaali- ja terveysministeriön poikkeusolojen aikana (kevällä 2020) antama ohjeistus on ollut virheellistä ja johtanut siihen, että vierailut terveyden- ja sosiaalihuollon asumisyksiköihin on kielletty tai niitä on rajoitettu lainvastaisesti. Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisut on julkaistu oikeusasiamiehen verkkosivuilla: www.oikeusasiamies.fi.

Oikeusasiamies on 26.1.2021 antamassaan – verkossa julkaistussa – ratkaisussa (EOAK/3602/2020, EOAK/4838/2020, EOAK/5944/2020) arvioinut yhteydenpidon rajoituksia vammaisten asumisyksikössä poikkeusolojen jälkeisen ajan osalta. Poikkeusolojen päätyttyä 16.6.2020 STM:n ja THL:n ohjeita ja suosituksia on päivitetty pandemiatilannetta paremmin vastaaviksi.

Lahden Validia-taloon ei saadun selvityksen mukaan ollut asetettu kategorista vierailukieltä heinäkuun 2020 jälkeen. Selvityksessä on kuvattu, miten asukkaita ja omaisia on ohjeistettu ja heidän kanssaan on neuvoteltu toimintaohjeen mukaista menettelytavoista, joilla voidaan toteuttaa vierailuja yksilöllisesti ja turvallisesti aiheuttamatta tartuntavaaraa.

Validia Oy:ltä 28.5.2021 saadun selvityksen mukaan Lahden Validia-talossa ei rajoiteta asukkaiden liikkumista tai asukkaiden luona vierailuja. Talossa noudatetaan Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän ohjeistuksia. Kokoonumisrajoitus on tällä hetkellä 6 henkilöä ja tästä johtuen yksikössä on porrastettu asukkaiden ruokailuaikoja siten, että rajoitusta voidaan noudattaa. Yksikössä suositellaan asukkaita tapaamaan vieraitaan ulkona. Jos tapaaminen on sisätiloissa, yksikössä ohjataan vieraita turvavälilien pitoon, kasvomaskin käyttöön ja hyvään käsihygieniaan. Niin ikään vieras ei voi oleskella yksikön yhteisissä tiloissa, vaan hänet ohjataan menemään suoraan asukkaan kotiin, ja jos mahdollista niin portaita käyttäen. Selvityksen mukaan Lahden Validia-talon asukkaat ja henkilökunta ovat saaneet koronarokotteen ja tehosteannoksen.

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa on korostettu, että vastuu yksittäistä vierailu- ja yhteydenpitotilannetta koskevasta arvioinnista ja ratkaisun tekemisestä on asumisyksikön johdolla tai muulla toimivaltaisella viranhaltijalla tai työntekijällä. Toiminnasta vastaavan tahon on tunnettava omaa alaansa koskeva lainsäädäntö ja noudatettava perustuslakia ja kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia. Toiminnasta vastuussa olevan johdon on aina huolehdittava ja varmistuttava siitä, että henkilökunnalle annetut ohjeet ovat lainmukaisia ja että ohjeiden

perusteella henkilökunta voi ja osaa toimia lainsäädännön edellyttämällä tavalla.

Hallinto-oikeuskäytännössä on otettu kantaa sosiaalihuollon asumisyksikköjen – viranomaisen tai yksiköiden antamiin päätöksiin ja toimintaohjeisiin perustuvien – vierailuja koskevien rajoituskäytäntöjen tutkimisedellytyksiin hallintotuomioistuimissa.

Korkein hallinto-oikeus on vuosikirjaratkaisussaan 7.1.2021 (KHO 2021:1) arvioinut valituksen tutkimisedellytyksiä asiassa, joka koski vammaispalvelujen asumisyksiköitä koskevan vierailukiellon asettamista kaupungin vammaispalvelupäällikön päätöksellä. KHO katsoi, että vierailukielto on tosiasiallisesti rajoittanut muutoksenhakijoiden oikeutta yksityis- ja perhe-elämään. Näin ollen kysymys oli sellaisesta muutoksenhakijoiden perustuslain 21 §:ssä tarkoitettuja oikeuksia ja velvollisuuksia koskevasta päätöksestä, jonka lainmukaisuus on tullut voida saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi ja ratkaistavaksi.

Asiaratkaisun osalta KHO totesi, että vierailukiellon antaminen merkitsi pitkälle menevää puuttumista asumisyksikön asukkaiden yksityiselämän ja perhe-elämän suojaan. Tartuntatautilain 17 §:ssä ei ollut säädetty toimivallasta ryhtyä toimenpiteisiin, joilla rajoitettiin perusoikeuksia. KHO katsoi, että vammaisten asumisyksikköä koskevaa vierailukieltoa ei ollut voitu antaa pykälässä tarkoitettuna hoitoon liittyvien infektioiden torjuntatoimenpiteenä. Näin ollen vammaispalvelupäällikön päätöksellä ei ollut voitu asettaa vierailukieltoa. Päätös oli lainvastainen.

Itä-Suomen hallinto-oikeuden 16.10.2020 antamassa ratkaisussa 20/1059/1 oli kysymys tilanteesta, jossa omaisten vierailuja oli eri tavoin rajoitettu asumispalveluita koskevalla toimintaohjeella. Hallinto-oikeus viittasi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaan ja perustuslain 21 §:ään ja katsoi, että koska valittajalla ei ollut käytettävissään muuta tehokasta oikeussuojakeinoa eikä muuta keinoa saada oikeussuojapyyntöään tuomioistuimessa tutkittavaksi, hallinto-oikeus, joka oikeusjärjestyksen mukaan on yleensä toimivaltainen tutkimaan hallintovalituksia päätöksistä, joilla yhteydenpitoa rajoitetaan muun lainsäädännön nojalla, tutkii valittajan vaatimuksen koskien tapaamisoikeuden rajoittamista toimintaohjeella kaupungin asumispalveluyksikössä.

Asiaratkaisun osalta Itä-Suomen hallinto-oikeus katsoi, että annetut toimintaohjeet olivat sisältäneet tartuntatautilain 69 §:ssä säädettyä tapaamisoikeuden rajoittamista asiallisesti vastaavia seikkoja muun ohella siltä osin kuin toimintaohjeissa oli todettu, että vierailuista oli ilmoitettava etukäteen, vierailujen määrää ja pituutta rajoitettiin ja vierailuja valvottiin. Toimintaohjeilla oli siten tosiasiallisesti puututtu asukkaan ja hänen äitinsä yksityiselämän ja perhe-elämän suojaan. Hallinto-oikeus valituksen hyväksyen vahvisti, että kaupungin kotihoidon päälliköllä ja geriatrian asiantuntijalääkärillä ei ollut oikeutta rajoittaa asukkaan ja hänen äitinsä tapaamisia toimintaohjeessa tarkoitetuilla tavoilla.

Hallintotuomioistuinikäytännön mukaan asumisyksikön vierailu- ja yhteydenpidonrajoituksia koskeva asia (päätös tai toimintaohje) on siis

mahdollista saattaa valituksena hallinto-oikeuden tutkittavaksi. Näin ol-
len yksittäisissä tapauksissa tuomioistuin ratkaisee viime kädessä sen,
onko tilanteessa rajoitettu lainvastaisesti vierailuja tai esimerkiksi asuk-
kaan yhteydenpitoa läheisiinsä.

2.5 Avun saannin odotusajat

2.5.1 Kannanotto

**Oikeusasiamies pitää Lahden Validia-talon asiakirjoista ilmeneviä avun saannin odotusaikoja (huhti-toukokuu 2020) vaikeavam-
maisten asiakkaiden näkökulmasta kohtuuttoman pitkinä.**

Oikeusasiamies kiinnittää Lahden Validia-talon huomiota siihen, että vaikeavammaisten asiakkaiden oikeus hyvään hoitoon ja huolenpitoon edellyttää, että palveluntuottaja kykenee turvamaan kohtuullisessa ajassa riittävän avun päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen. Oikeusasiamiehen näkemyksen mukaan ei voida esimerkiksi pitää hyväksyttävänä, että asiakas joutuu odotamaan wc:hen pääsyä yli tunnin.

**Yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 4 §:n mukaan henki-
löstön lukumäärä tulee olla riittävä palvelujen tarpeeseen ja asi-
akkaiden lukumäärään nähden. Oikeusasiamies toteaa, että riittä-
väällä henkilöstömäärällä mahdollistetaan oikea-aikainen, yksilöl-
liseen tarpeeseen perustuva avunsaanti. Liian pitkät odotusajat
voivat johtaa terveydellisiin haittoihin, potilasturvallisuuden vaa-
rantumiseen ja vaikeavammaisen henkilön osallistumismahdolli-
suuksien vähentymiseen sekä elämänlaadun heikentymiseen.**

2.5.2 Tarkastushavainnot, saatu selvitys ja valvontaviranomaisten ratkaisut

Tarkastuksen johdosta saatujen asiakirjojen mukaan pisimmillään vai-
keavammaisten asiakkaiden avun saaminen (odottaminen) on kestä-
nyt yli kolme tuntia huhti-toukokuussa 2020. Asiakirjoista ilmenee, että
huhti-toukokuussa 2020 oli kymmeniä yli tunnin tai noin tunnin odotus-
aikoja. Näissä oli mukana muun muassa wc-käyntejä, ravitsemuksen
antamista sekä ilta- ja aamutoimia.

Validia Oy:n selvityksen mukaan asiakkaan kanssa sovitaan tarpeen
mukaan tarkastuskäynneistä ja hänellä on aina mahdollisuus avun kut-
sumiseen kutsurannekkeen tai muun vastaavan hälytyslaitteen avulla.
Näistä asiakkaan palvelutapahtumista tehdään kirjaukset hänen tie-
toihinsa Hilkka-asiakastieto- ja toiminnanohjausjärjestelmään. Palvelut
toteutuvat siis pääsääntöisesti asiakkaiden kanssa sovittuina säännöl-
lisiinä tapahtumina, joiden lisäksi heillä on mahdollisuus tarpeen vaa-
tiessa tehdä palvelukutsuja vuorokauden eri aikoina. Yhden asiakkaan
osalta palvelut pohjautuvat kokonaisuudessaan hänen tekemiin palve-
lukutsuihin.

Selvityksen mukaan asiakkaiden saamien palveluiden yhdenvertaisuus-
den varmistamiseksi Lahden Validia-talolla päiväntulkua ohjataan tii-
mivastaavien toimesta organisoimalla töiden kulkua siten, että ensin
kaikille asiakkaille taataan aamutoimiin, ravitsemukseen, lääkehoitoon,

wc-käynteihin ja yksikön ulkopuolelle lähtöihin liittyvät avut. Sen jälkeen suoritetaan vähemmän kiireelliset palvelutapahtumat, kuten asiakkaiden lääkkeiden jakamiseen, kodin hoitoon tai vaatteiden huoltamiseen liittyvät palvelutehtävät.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston 18.11.2020 antamassa kanteluratkaisussa ESAVI/39777/2019 oli myös kysymys pitkistä odotusajoista Lahden Validia-talossa. Asiassa kantelijat toivat esiin huolensa Validia-talon toiminnasta kevään 2019 aikana. Kantelussa tuotiin erityisesti esiin asukkaiden pitkät odotusajat tarvitsemaansa palveluun nähden, mikä kantelijoiden mukaan johtui jatkuvasta henkilöstövajeesta. Aluehallintovirasto katsoi ratkaisussaan, että osoitetulla henkilöstövajeella ja kohtuuttomilla odotusajoilla oli suora yhteys toisiinsa. Kantelijan palvelutarpeeseen ei ollut vastattu lainsäädännön edellyttämällä tavalla ja samalla palveluntuottaja oli vaarantanut kantelijan asiakasturvallisuuden. Tästä syystä aluehallintovirasto antoi huomautuksen Lahden Validia-talolle kantelijan asiakasturvallisuuden vaarantamisesta jättämällä vastaamatta asiakkaan palvelutarpeeseen lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Lisäksi aluehallintovirasto kiinnitti vastaisen toiminnan varalle Lahden Validia-talon huomiota siihen, että kantelijan päivittäistä hoitoa, palvelua ja toimintakykyä koskevat asiat tulee huolellisesti dokumentoida lainsäädännön edellyttämällä tavalla asiakastietojärjestelmään.

Valviran valvontapäätöksen 6.10.2020 mukaan Validia Oy:n tarkastusten ja valvonnan aikana esiin nousi pitkiä odotusaikoja niin tehtäväjanojen (aikaikkunoiden) ja ennalta suunnittelemattomien palvelupyyntöjen osalta. Joissain tapauksissa pitkät odotusajat ovat vaarantaneet vakavasti asiakas- ja potilasturvallisuutta. Valviran antaman määräyksen mukaan Validia Oy:n on huolehdittava siitä, että välitöntä asiakastyötä tekevän hoito- ja hoivahenkilöstön määrä ja rakenne vastaavat asiakkaiden määrää ja palveluiden tarvetta kaikissa tilanteissa ja kaikkina vuorokauden aikoina ja viikonpäivinä. Palvelujen tuottajan tulee tarkistaa yksikkökohtaisesti, että mitoitus on luvanmukainen sekä asiakkaiden palvelujen tarpeiden mukainen. Asiakkaiden palvelun odotusajat eivät saa kohtuuttoman pitkiä. Perushoitotyön aikaikkunoita ei saa venyttää useiden tuntien pituiseksi ja siten vaikuttaa todellisiin odotusajoihin. Asiakkaiden palvelutarpeen kasvaessa on Validia Oy:n ryhdyttävä välittömästi tarvittaviin toimenpiteisiin yksiköissä asianmukaisen hoivan ja hoidon sekä potilas- ja asiakasturvallisuuden varmistamiseksi.

Validia Oy on ilmoittanut 28.5.2021 oikeusasiamiehelle antamassaan selvityksessä, että Lahden Validia-talon asiakastarpeen mukaista (jo luvan mukaista) henkilöstömäärän toteutumista ja odotusaikoja seurataan vuorokohtaisesti. Esimerkiksi ajalla 1.4.-26.5.2021 asiakastietojärjestelmän mukaan on suoritettu 21 030 avustamistehtävää. Validia Oy:n mukaan viiveiden syyt selvitetään ja työnorganisointia kehitetään.

2.6 Asiakaspalautteet ja poikkeamat

2.6.1 Kannanotto

Asiakirjatarkastuksessa havaittiin, että Lahden Validia-talossa oli lyhyellä ajanjaksolla useita lääkepoikkeamia, joista osa oli vakavia. Asiakirjojen valossa poikkeamat näyttivät johtuvan monissa tapauksissa henkilökunnan kiireestä ja huolimattomuudesta.

Oikeusasiamies kiinnittää Lahden Validia-talon huomiota asukkaiden lääketurvallisuuden varmistamiseen ja siihen, että asukkaiden lääkehoitoa koskevissa toimenpiteissä on noudatettava erityistä huolellisuutta.

2.6.2 Saatu selvitys

Tarkastuksen johdosta oikeusasiamiehellä oli käytössään IMS-toimintajärjestelmästä saadut Lahden Validia-taloa koskevat asiakaspalautteet ja poikkeamat ajanjaksolta 1.3. - 31.5.2020. Yhteensä kirjauksia oli 35 kappaletta.

Kyseisellä ajanjaksolla lääkepoikkeamia oli yhteensä 18 kappaletta (13 antovirhettä, 3 jakovirhettä, 1 tilausvirhe, 1 säilytysvirhe). Asiakirjoista ilmenee, että monissa tilanteissa lääkevirheiden taustasyynä oli kiiretilanne tai henkilökunnan huolimattomuus.

Esimerkiksi lääkkeen säilytysvirhe oli tapahtunut usean asukkaan kohdalla, kun uusi työntekijä (sairaanhoitaja) ei ollut laittanut lääkkeitä säilytettäväksi lukolliseen kaappiin tavanomaisen käytännön mukaisesti. Kirjausten mukaan pahimmassa tapauksessa asukas olisi voinut syödä lääkkeet, ellei toinen työntekijä olisi huomannut virhettä ja olisi vienyt lääkkeet lukolliseen kaappiin. Asiakirjasta ilmenee, että tapahtuneesta on keskusteltu uuden sairaanhoitajan ja henkilökunnan kanssa ja jatkossa lääkkeiden säilytys tapahtuu oikeassa niille tarkoitettussa paikassa. Toimenpiteenä varmistetaan, että uuden työntekijän perehdyttämisen yhteydessä kiinnitetään enemmän huomiota asiakkaiden lääkehoitoon ja lääkkeiden säilytykseen.

Tarkastushavaintojen valossa lääkkeen säilytysvirhettä voidaan pitää vakavana, sillä juuri sairaanhoitajalle kuuluu merkittävä vastuu ja paljon velvollisuuksia lääkehoidon toteuttamisessa yksikössä. Lahden Validia-talon lääkehoitosuunnitelman mukaan sairaanhoitaja perehdyttää uuden työntekijän yksikön lääkehoitosuunnitelmaan. Sairaanhoitaja järjestää myös lääkehoitoa koskevaa koulutusta sekä valvoo ja ohjaa lääkehoidon toteutusta.

Validia Oy:n 28.5.2021 antaman selvityksen mukaan laadun kehittämiseksi on tehty paljon toimenpiteitä lääkehoidon prosessiin, säilytykseen ja vastuunjakoon liittyen. Yhtiötasoinen ja yksikkökohtainen lääkehoitosuunnitelma ovat tällä hetkellä päivityksessä. Kaikilla yksikön vakinaisilla hoitajilla on voimassa oleva lääkelupa. Poikkeamat käsitellään joko viikko viikkopalaverissa ja suunnitellaan toimenpiteet poikkeamien vähentämiseksi. Selvityksen mukaan Validia Oy on

palkkaamassa lääketieteellistä johtajaa ja yhtiötasoista sairaanhoitajaa varmistamaan asumisen yksiköiden lääkehoidon käytäntöjä.

Tarkastushavaintojen mukaan asiakkaaseen kohdistuvia henkilövahinko- tai tapaturmatilanteita oli yhteensä kuusi kappaletta sekä yksi ”lähellä piti” -tilanne sekä yksi lääkäriltä tullut valitus. Henkilöstöön kohdistuvia väkivaltatilanteita oli kolme kappaletta ja ”läheltä piti” -tilanteita samoin kolme kappaletta.

Esimerkiksi eräässä ”läheltä piti” -tilanneilmoituksessa siirrettäessä suihkutuolista omaan normaalituoliin asukas oli lähtenyt tasapainon petettyä kallistumaan sivulle. Työntekijä kaatui asukkaan mukana lattialle ja satutti polvensa. Asukasta ei sattunut tilanteessa. Työntekijän arvion mukaan asukkaan tasapainon heikentymisen huomaa, kun kahteen kuukauteen ei ole ollut fysioterapiaa (koronasta johtuvien poikkeusolojen aikana). Kirjausten mukaan tulevaisuudessa huomioidaan asukkaan voinnin heikentyminen ja nostoissa tarvitaan jatkossa enemmän kuin yksi hoitaja.

Validia-talon asiakirjoista (ilmoituksista) ilmenee, että henkilöstöön ja asukkaisiin on kohdistunut myös vakavaa väkivallalla uhkaamista. Kirjausten mukaan eräässä tilanteessa paikalle on jouduttu soittamaan virkavalta ja ensihoito. Kirjauksissa viitataan siihen, että eräässä tilanteessa asukkaan käyttäytymisen osatekijänä on saattanut olla vallitseva epidemia-aika. Kirjausten mukaan toimenpiteenä pyritään ennalkoimaan uhkaavat tilanteet ja ajoissa puuttumaan häiriökäyttäytymiseen. Lisäksi keskustellaan viikkopalaverissa tapahtuneesta ja uhkavien tilanteiden osalta käydään ohjeistus lävitse.

3 TOIMENPITEET

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen päätti saattaa edellä kohdassa 2 esittämänsä kannanotot ja tarkastushavainnot Validia Oy:n tietoon ja tarvittavia toimenpiteitä varten.

Oikeusasiamies tekee harkintansa mukaan jatkotarkastuksia yksiköissä seuratakseen kannanottojen ja tarkastushavaintojen johdosta tehtyjä toimenpiteitä.

Oikeusasiamies korosti yleisesti, että vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen ja tehokas täytäntöönpano asumispalveluissa edellyttää jatkuvaa keskustelua, kehittämistyötä ja valvontaa. Oikeusasiamies edistää, suojelee ja seuraa vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista toimivaltansa puitteissa. Oikeusasiamies tulee jatkossakin kiinnittämään erityistä huomiota vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumiseen tarkastuksilla, muussa laillisuusvalvonnassaan ja YK:n vammaissopimukseen liittyvän erityistehtävän puitteissa.

Oikeusasiamies kehottaa Lahden Validia-taloa käsittelemään tarkastuspöytäkirjassa esitetyt havainnot ja oikeusasiamiehen kannanotot yhdessä asumisyksikön henkilökunnan kanssa. Tarkastuspöytäkirja tulisi asettaa myös helposti saavutettavaan paikkaan, esimerkiksi asumisyksikön ilmoitustaululle henkilökunnan sekä asiakkaiden ja heidän omaistensa nähtäville.

Tarkastuspöytäkirja lähetetään edellä todetussa tarkoituksessa Validia Oy:lle ja Lahden Validia-talolle.

Oikeusasiamies päätti lähettää tarkastuspöytäkirjassa esitetyt kannanotot ja havainnot tiedoksi ja mahdollisia toimenpiteitä varten Valviralle ja Etelä-Suomen aluehallintovirastolle.

Oikeusasiamies pyysi Valviraan ilmoittamaan hänelle – vireillä olevan Validia Oy:n valvonnan päätyttyä – Valviran johtopäätöksistä ja mahdollisista toimenpiteistä.

Liitteet:

Liite 1. Oikeusasiamiehen tehtävistä

Liite 2. Tarkastuksen toimittamisesta

Liite 3. Saadut asiakirjat

Liite 4. Selvityspyyntö koronaviruksen (COVID-19) vaikutuksista

Liite 5. Validia Oy:n oma kuvaus tarkastetusta yksiköstä

Liite 1. OIKEUSASIAMIEHEN TEHTÄVISTÄ

Eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OPCAT) tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tässä tehtävässä oikeusasiamies tekee tarkastuksia paikkoihin, joissa pidetään vapautensa menettäneitä henkilöitä, kuten esimerkiksi erilaisiin laitoksiin, hoitopaikkoihin tai asumisyksiköihin.

Tarkastuksen toimittamiseksi oikeusasiamiehellä ja hänen määräämälleen eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian virkamiehellä on oikeus päästä toimipaikan kaikkiin tiloihin ja tietojärjestelmiin sekä oikeus keskustella luottamuksellisesti vapautensa menettäneiden henkilöiden ja toimipaikan henkilökunnan sekä muiden sellaisten henkilöiden kanssa, jotka voivat antaa tarkastuksen kannalta merkityksellisiä tietoja. Kansallisen valvontaelimen tehtäviä hoitaessaan oikeusasiamiehellä ja kanslian virkamiehellä on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada viranomaisilta ja toimipaikkojen ylläpitäjiltä tehtävän hoitamiseksi tarpeelliset tiedot. Tarkastukselle kutsutulla asiantuntijalla on samat toimivaltuudet (Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 b §, 11 c § ja 11 g §).

YK:n vammaissopimuksen (CRPD) ratifioinnin myötä eduskunnan oikeusasiamiehestä on tullut osa yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Tämän vuoksi oikeusasiamies kiinnittää tarkastuksilla erityisesti huomiota muun muassa toimitilojen esteettömyyteen sekä vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumiseen ja osallistumisen mahdollisuuksiin.

Oikeusasiamiehen kanslian erityisenä tarkastusteemana vuosina 2020 ja 2021 on viranomaisten riittävä resursointi perusoikeuksien turvaamiseksi. Tarkastuksilla resurssikysymyksellä on laillisuusvalvonnallisia ulottuvuuksia, jos tilanne johtaa perusoikeuksien toteutumatta jäämiseen. Laillisuusvalvonta ei voi ohittaa resurssikysymystä, mikäli viranomaiselle säädettyjen lakisäätteiden velvollisuuksien hoitaminen on vaikeutunut tai käynyt jopa mahdottomaksi resurssipuutteiden (esim. henkilöstöresurssit) vuoksi.

Liite 2. TARKASTUKSEN TOIMITTAMISESTA

Tarkastus tehtiin asiakirjatarkastuksena koronaviruspandemian (Covid-19) vuoksi.

Asiakirjatarkastuksen yhteydessä Lahden Validia-talon asiakkaille, heidän laillisille edustajilleen ja palvelujen suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistuville omaisille sekä läheisille tarjottiin mahdollisuus keskustella luottamuksellisesti puhelimitse eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian edustajien kanssa. Keskustelun tarkoituksena oli saada tietoa asiakkaiden kohtelusta, hoidosta ja olosuhteista Lahden Validia-talossa, erityisesti koronapandemiasta johtuvien poikkeusolojen aikana.

Soittoajat:

- maanantai 28.9.2020 klo 10 – 13
- perjantai 2.10.2020 klo 14 – 17

Puheluihin vastasivat:

- vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen
- notaari Sanna-Kaisa Frantti

Validia Oy:tä pyydettiin ilmoittamaan keskustelumahdollisuudesta Lahden Validia-talon asiakkaille ja heidän edustajille/omaisille/läheisille yksikön ilmoitustaululla ja Validia Oy:n muuta viestintää apuna käyttäen.

Asiakkaille ja heidän edustajille/omaisille/läheisille toivottiin kerrottavan etukäteen eduskunnan oikeusasiamiehestä ja oikeusasiamiehen tehtävistä. Oikeusasiamiehestä saa tietoa oikeusasiamiehen verkkosivuilta: www.oikeusasiamies.fi.

Liite 3. SAADUT ASIAKIRJAT

Validia Oy toimitti tarkastusta varten eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaan seuraavat Lahden Validia-taloa koskevat asiakirjat ja selvitykset:

1. Lahden Validia-talon toimintaa kuvaavat perustiedot mm. kohderyhmä, jolle yksikön palvelut on suunnattu ja palvelujen sekä toimintojen kuvaus
2. Yksikön asukasluettelo
3. Yksikön henkilökuntaluettelo
4. Henkilöstömitoitus, henkilökunnan kokonaismäärä ja vahvuus eri vuorokaudenaikoina
5. Asukkaiden avustamis- ja odotusaikojen kestoja koskevat odotusaikaraportit huhti-toukokuulta 2020
6. Selvitys siitä, joudutaanko Lahden Validia-talossa käyttämään asukkaiden itsemääräämisoikeutta rajoittavia toimenpiteitä tai käytäntöjä
7. Kuuden asiakkaan viimeisimmät palvelujen toteuttamissuunnitelmat
8. IMS-järjestelmän haittatapahtumailmoitukset (poikkeamat) tapahtumaselostuksineen kolmelta viimeiseltä kuukaudelta
9. Yksikön omavalvontasuunnitelma
10. Palotarkastuspöytäkirja, palotarkastuksen jälkivalvontadokumentti ja pelastuslaitoksen poistumisturvallisuuden arviointi
11. Lääkehoitosuunnitelma.

Lisäksi Validia Oy toimitti koronaviruksen erityisjärjestelyihin ja tiedottamiseen liittyen seuraavat asiakirjat:

1. Koronavirus (COVID 19) valmius- ja toimenpidekäsikirja
2. Validian tiedotteet asiakkaille 13.3.2020, 17.3.2020, 1.4.2020, 9.4.2020, 21.4.2020, 23.6.2020 ja 29.6.2020
3. Vierailukielttoon liittyvä tiedote/ohjeistus 23.6.2020
4. Asiakkaan yksilöllinen eristämissuunnitelma.

Liite 4. SELVITYSPYYNTÖ KORONAVIRUKSEN (COVID-19) VAIKUTUKSISTA

Kansallisen valvontaelimen tehtävänä on ennalta ehkäistä huonoa kohtelua tekemällä säännöllisiä tarkastuksia. Suomeen levinneen koronaviruspandemian johdosta oikeusasiamies on toistaiseksi keskeyttänyt tarkastuskäynnit paikkoihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä.

YK:n kidutuksen vastaisen komitean alakomitea (SPT) on 25.3.2020 kansallisille valvontaelimille antamassaan ohjeistuksessa kehottanut jatkamaan ennalta ehkäisevää työtä. Tarkastuskäynnit yksiköihin eivät kuitenkaan koronaviruspandemian aikana ole niihin liittyvien terveysriskien johdosta toivottavia. Sen sijaan SPT on edellyttänyt, että kansalliset valvontaelimet kehittävät sellaisia menettelytapoja, joilla ne voivat jatkaa työtänsä vaarantamatta omaa tai valvottavien paikkojen sekä siellä työskentelevien ja asuvien terveyttä.

Euroopan kidutuksen vastainen komitea (CPT) muistuttaa 20.3.2020 julkaistuissa periaatteissa, että vapautensa menettäneiden terveyden ja turvallisuuden suojelemiseksi tulee tehdä kaikki mahdollinen tilanteessa, jossa koronaviruksen aiheuttama pandemia on levinnyt maailmanlaajuisesti. Näillä toimenpiteillä suojataan myös henkilökunnan terveyttä ja turvallisuutta. Koronaviruksen edellyttämät suojaavat toimenpiteet eivät saa kuitenkaan johtaa vapautensa menettäneen epäinhimilliseen tai nöyryyttävään kohteluun.

Edellä olevasta johtuen oikeusasiamies on päättänyt tällä selvityspyynnöllä kerätä tietoa kansallisen valvontaelimen valvonnan alaisilta yksiköiltä. Oikeusasiamies haluaa selvittää, miten koronaviruspandemia on vaikuttanut Validia Oy:n toimintaan sekä asukkaiden kohteluun ja olosuhteisiin. Tämä selvityspyyntö koskee Validia Oy:n toimintaa kokonaisuutena.

Validia Oy:tä pyydetään toimittamaan oikeusasiamiehelle selvitys seuraavista seikoista:

- 1) Poikkeusoloja koskevien viranomaisten suositusten ja ohjeiden noudattaminen asumisyksiköissä (mm. vierailukiellot ja kotilomat)**

- Miten Validia Oy yksityisenä palvelujen tuottajana toimii viranomaisten antamien ohjeiden, suositusten tai määräysten johdosta?
- Miten Validia Oy ohjeistaa koronapandemiaan liittyvien poikkeusolojen aikana työntekijöitään, yksikössä asuvia henkilöitä sekä heidän laillisia edustajiaan sekä omaisia (tartuntatautilaki 17 §)?
- Miten asukkaita ja heidän laillisia edustajiaan sekä omaisia kuullaan vierailuista ja tapaamisista päätettäessä ja miten asiakkaan yksilölliset olosuhteet (esim. palliatiivinen hoito / saattohoito) otetaan huomioon ratkaisuharkinnassa?
- Mitkä ovat henkilökohtaisten avustajien ja terapeuttien mahdollisuudet toimia ja liikkua eri yksiköissä ja mikä heidän tilanteensa on mahdollisten suojavälineiden käytön osalta?
- Asukkaiden mahdollisuudet yksikön ulkopuoliseen toimintaan, kuten päivätoimintaan ja ulkoiluun?

2) Kommunikointimahdollisuudet, yhteydenpito ja tiedonkulku

- Mitä tietoa asukkaille on annettu koronaviruksesta ja sen vaatimilta suojatoimenpiteiltä sekä koronaviruksesta johtuvasta rajoittamisesta ja esim. sen perusteista? Miten tieto on annettu ymmärrettävässä muodossa (suullisesti / kirjallisesti / muulla tavalla)?
- Onko tiedon antamisessa ollut ongelmia tai onko käytetty tulkkausapua tai vaihtoehtoisia kommunikointimenetelmiä tai selkokieltä tms.?
- Miten asiakkaita on tuettu yhteydenpidossa omaisiin ja läheisiin? Onko tukea lisätty koronapandemian aikana?

3) Perusoikeuksista huolehtiminen ja niiden turvaaminen

- Mitä toimintoja tai aktiviteetteja yksikössä on jouduttu vähentämään, muuttamaan tai keskeyttämään koronapandemian vuoksi?
- Onko asiakkaita jouduttu rajoittamaan koronaviruksen takia, millä tavoin ja mitä rajoittamisella on haluttu saavuttaa?
- Ovatko rajoitukset kohdistuneet yksittäisiin henkilöihin vai koskeneet kaikkia?
- Minkä lain perusteella rajoittaminen on tapahtunut?
- Onko Validia Oy:n asumispalveluyksiköissä jouduttu tekemään tartuntatautilain mukaisia päätöksiä vammaisen asukkaan asettamiseksi karanteeniin tai eristämiseksi koronatautunutta tai altistuksen vuoksi?

- Onko asiakkaille tehty koronapandemian aikana hoidon rajausta koskevia päätöksiä (esim. elvytyskielto)?
- Miten yksiköissä on varmistettu, että yksittäisen asiakkaan hoito ja hoiva saadaan toteutettua ihmisarvoa kunnioittaen, jos käy ilmi, että asumisyksikössä esiintyy koronavirusta?
- Onko yksikössä varautumis/valmiussuunnitelmaa tms. yllättävien ja vakavien tilanteiden varalle?
- Onko resurssien puutteella (talous) ollut vaikutusta siihen, että kaikkia toimintoja ja asiakkaan oikeuksia ei ole kyetty toteuttamaan täysimääräisesti koronapandemian aikana tai ennen sitä?

4) Henkilökunnan riittävyys, tukeminen ja koulutus

- Onko koronaviruksella ollut vaikutuksia henkilöstön määrään tai sen saatavuuteen ja jos on, millaisia ja miten tilanteeseen on reagoitu?
- Jos henkilöstön määrä on esimerkiksi vähentynyt, niin onko palkattu sijaisia, tekeekö muu henkilökunta pitempiä työvuo-roja/-jaksoja tai onko toimintaa supistettu ja millä tavoin?
- Onko koronapandemian vuoksi palkattu lisätyövoimaa?
- Onko henkilökunta saanut koronavirukseen liittyvää koulutusta, miltä taholta ja mitä se on sisältänyt?
- Miten henkilöstöä pyritään suojaamaan altistumiselta tai tartunnalta?
- Miten yksikössä on järjestetty siivous ja puhtaanapito ja onko sitä tekeville järjestetty erillistä koulutusta siitä, miten koronavirus tulee huomioida?

5) Jos Validia Oy:n asumispalveluyksiköissä on todettu koronavirus-tartuntoja, niin vastatkaa seuraaviin kysymyksiin:

- Jos karanteenia tai eristämistä on käytetty, miten ne on käytännössä toteutettu?
- Onko karanteeni- ja eristämispäätöksiin haettu muutosta?
- Millä tavoin asiakkaiden terveydentilaa seurataan, tutki-taanko kaikki oireilevat asiakkaat koronaviruksen osalta ja jos ei, niin miten tutkittavat valitaan ja kuka tekee päätök-sen?
- Miten koronavirukseen sairastuneen asiakkaan terveyden-hoito on järjestetty eli missä häntä hoidetaan?

- Onko karanteenissa tai eristyksessä olevalle vapautensa menettäneelle henkilölle järjestetty mahdollisuus olla päivittäin ihmiskontaktissa ja millä tavoin (keneen, missä tilanteissa, kesto).

Liite 5. VALIDIA OY:N OMA KUVAUS TARKASTETUSTA YKSIKÖISTÄ

Lahden Validia -talon toiminta on aloitettu Heinäkadulla Lahdessa vuonna 1984. Lahden Validia-talolla tuotetaan tehostettua palveluasumista 44 asunnossa sekä ateriapalveluja. Määräaikaista asumista on tuotettu lisäksi kahdessa asunnossa. Validia-talon asunnot ovat viihtyisiä, avaria ja remontoituja. Asunnoissa on modernit keittiöt ja kylpyhuoneetilat. Osassa asunnoissa on lisäksi iso parveke. Yksikkö on kahdeksankerroksinen kokonaisuus, yhteisölliset tilat ovat ruokasalin yhteydessä ensimmäisessä kerroksessa, kuten myös henkilökunnan toimistotilat. Pyykki - ja saunatilat sijaitsevat kerrostalon asuinkerroksissa. Lahden talo on yhteisöllisiä tiloja lukuun ottamatta tavallinen kerrostalo, jossa asukkaat tekevät henkilökohtaisen AHVL:n mukaisen vuokrasopimuksen kiinteistöjen omistajan kanssa. Asukkaat sisustavat ja kalustavat itsenäisesti oman asuntonsa.

Validia-talo sijaitsee keskeisellä paikalla Lahden keskustassa, josta on lyhyt matka kauppakeskuksiin ja kulttuuripalveluihin, kuten kirjastoon ja teatteriin. Yksikön piha-alueella on viihtyisä oleskelutila, jossa asukkaat saavat nauttia ulkoilmakonserteista, grillaamisesta ja muista yhteisistä hetkistä ja tapahtumista.

Lahden Validia-talon asukkaat elävät itsenäistä elämää ja tekevät itsenäisesti päätöksiä liittyen omaan elämäänsä. Pääsääntöisesti asukkaat käyttävät itsemääräämisoikeuttaan; joillakin asukkailla on oma edunvalvoja. Asukkaat voivat vapaasti mahdollisuuksien mukaan liikkua itsenäisesti tai avustettuna yksikön sisällä ja yksikön ulkopuolella, kulkemista ei ole rajoitettu. Asukkaiden asuntoihin ei mennä ilman asukkaan, ellei asukkaan kanssa ole käynnistä sovittu tai että asukas on tehnyt palvelukutsun.

Yksikössä on palvelukutsujärjestelmä. Osalla asukkaita on yksilökohtaisia ympäristönhallintalaitteita, joiden huollosta/ylläpidosta/hankinnasta vastaa muu taho kuin Validia Asuminen. Lahden Validia-talossa on käytössä Ascom Miratel-palvelukutsujärjestelmä.

Lahden Validia-talossa tällä hetkellä 42 asiakasta. Asiakkailla on hyvin kirjava tausta fyysisten rajoitteiden lisäksi, jotka hankaloittavat/rajoittavat asiakkaiden päivittäistä toimintaa ja elämän hallintaa. Asiakkaat tarvitsevat runsaasti apua/tukea/ohjausta päivittäisissä toiminnoissa. Asiakkaiden vammat- ja sairaudet painotuvat fyysisen liikuntavamman ohella erilaisiin muihin rajoitteisiin, kuten: tuki- ja liikuntaelin vammat, lihassairaudet, raajapuutokset, CP-oireyhtymä, alkoholin aiheuttamat haitat, selkäydin- ja aivovammat, määrittämätön dementia, mielenterveydenongelmat ja kehitysvammaisuus.